

DISTRICTELE SĂSEȘTI BISTRIȚA ȘI BRAȘOV ȘI JURISDICȚIA LOR ASUPRA RODNEI ȘI A BRANULUI ÎN SECOLELE XV-XVII

Liviu Cîmpeanu*

Cuvinte cheie: Bistrița, Brașov, Bran, Universitatea Saxonă, districte săsești.

Schlüsselwörter: Bistritz (Nösen), Kronstadt, Törzburg, Sächsische Nationsuniversität, sächsische Distrikte.

Districul Rodnei sub jurisdicția Bistriței

Districul Bistrița (germ. Nösen/Bistritz, mag. Besztrece, lat. Beztrece) este atestat indirect pentru prima dată la 7 mai 1274, când apare în documente un *magister Paulus comes de Rodna et de Byztrece*¹. Treisprezece ani mai târziu, la 6 decembrie 1287 este atestat *districtu de Beztrece*² iar apoi, la 8 aprilie 1310, literal, *comitatum de Byztrece*³. La 24 august 1295 în fruntea acestui comitat se afla *magister Vyuianus comes camerae domini regis et de Beztrece*⁴.

Rând pe rând regii Ungariei s-au îngrijit de comitatul Bistriței, acordându-i blazon și, astfel, dreptul de a emite documente⁵, eliberându-l de orice fel de jurisdicție străină. Această măsură a fost luată de regina Elisabeta, soția regelui Carol Robert, la 29 decembrie 1330 printr-un document care, pe

*Arhiva și Biblioteca Comunității Evanghelice C. A. Honterus, Brașov, e-mail: cimpeanuliviu@yahoo.com

¹ *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, I (1191-1342), ed. Fr. Zimmermann, Carl Werner, Hermannstadt, 1892, p. 124 (în continuare *Ub.*); Otto Dahinten, *Geschichte der Stadt Bitritz in Siebenbürgen*, Köln-Viena, 1988, p. 55 (în continuare *Geschichte Bistritz*); Ernst Wagner, *Historisch-Statistisches Ortsnamenbuch für Siebenbürgen*, Köln-Viena, 1977, p. 386 (în continuare *Ortsnamenbuch Siebenb.*); Coriolan Suci, *Dicționar Istoric al Localităților din Transilvania*, I, București, 1968 (în continuare C. Suci, *Dicționar istoric*), p. 81, este atestată *villa Bistiche* la 1264, fără date despre district.

² *Ub.*, vol. I, p. 157; Cf. *Historische Stätten. Siebenbürgen*, ed. Harald Roth, Stuttgart, 2003, p. 26.

³ *Ub.*, vol. I, p. 295.

⁴ *Ibidem*, p. 199; Cf. O. Dahinten, *loc. cit.*

⁵ *Ibidem*.

lângă eliberarea de sub orice jurisdicție străină, prevede ca în fruntea sașilor bistrițeni să stea un comite numit de ea și un jude ales liber de către ei⁶. Așadar, comitatul se afla prin intermediul comitelui în dependență juridică directă față de regină, care se bucura de veniturile acestuia.

Deși comitatul bistrițean a primit de la regina Elisabeta dreptul de a-și alege juzii, „obștea credincioșilor noștri orășeni, oaspeți și oameni din orașul Bistrița și din satele ce țin de el [...] a fost lipsită de dreptul de a-și alege în fiecare an juzii și jurații lor, din mijlocul lor...”, cum arată regele Ludovic, fiul Elisabetei, la 11 iunie 1366⁷. Regele nu arată nici când și nici în ce circumstanțe au fost încălcate libertățile sașilor bistrițeni. El vorbește doar de „lipsurile pe care încă din vremurile de mult trecute le-a[u] îndurat și de faptul că au răbdat până acuma nenumărate neajunsuri”, care i-au împiedecat pe bistrițeni să își plătească la timp dările regale⁸.

Prin acest document, emis chiar la Bistrița, regele Ludovic a hotărât „ca totdeauna de aci înainte și de-a pururi, în sus-zisul oraș Bistrița, dânșii, adică orășenii și oaspeții din acel oraș, să aibă dreptul deplin de a-și alege în fiecare an, din mijlocul lor, după obștea și deopotrivă lor învoire a tuturor, judele și jurații iar oamenii din satele ce țin de zisul oraș să fie datori și ținuți a-și alege în fiecare an, din mijlocul lor, pe juzii (lor) și chiar pe împărțitorii dreptății (lor), potrivit poruncii și încuviințării judeului, juraților și orășenilor pomenitului nostru oraș”⁹.

Chiar dacă regele a îngăduit sașilor bistrițeni să își aleagă singuri juzii, demnitatea de comite a fost menținută și chiar întărită: „Iar judele, jurații, primarii și împărțitorii dreptății trebuie să judece toate pricinile împreună cu comitele nostru de Bistrița, cel aflător în slujbă acum sau cel *care va fi rânduit cu timpul*, sau cu locțiitorii sau slujbașii lui” (subl. n.), instanța superioară de judecată fiind judele orașului Sibiu. Prin același document regele acordă

⁶ *Ub*, I, p. 437-438; Albert Berger, *Urkunden-Regesten aus dem Archiv der Stadt Bistritz in Siebenbürgen 1203-1570*, I, ed. Ernst Wagner, Köln-Viena, 1986, p. 7 (Doc. 14) (în continuare Albert Berger, *Urkundenregesten*). Cf. O. Dahinten, *op. cit.*, p. 56.

⁷ *Documenta Romaniae Historica C. Transilvania*, XIII, București, 1994, p. 143 (în continuare *DRH C.*); Textul latin în *Ub.*, II, Hermannstadt, 1897, p. 248-249; A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 15 (Doc. 38); Traducerea germană la E. Wagner, *Quellen zur Geschichte der der Siebenbürger Sachsen 1191-1975*, Köln-Viena, 1976, p. 51-53.

⁸ *DRH C*, XIII, p. 143.

⁹ *Ibidem*, p. 144.

sașilor din Bistrița dreptul comunității săsești din Sibiu și îi obligă în schimb să presteze slujbele datorate regelui și, mai ales, să plătească darea regească, fără a se preciza în document cuantumul acesteia. Nu au fost exceptați de la plată dării regale „nobilii ce locuiesc în sus-zisele sate – care nu vroim să fie puși ca juzi sau împărțitori ai dreptății în fruntea vreo unuia din pomenitele noastre sate” [aparținătoare de Bistrița, n.n.]. Colectarea amenzilor era, potrivit documentului, o atribuție a comitelui, care primea 2/3 din sumă¹⁰.

Astfel organizat districtul bistrițean a funcționat, fără alte modificări ale situației juridice sau administrativ-teritoriale, până la mijlocul secolului al XV-lea, când a intrat sub autoritatea lui Iancu de Hunedoara, în calitate de comite ereditar (germ. *Erbgraf*). Odată cu intrarea sub autoritate nobiliară ereditară, bistrițenii încep o activitate diplomatică febrilă, punând mâna uneori și pe arme, pentru a-și dobândi cel puțin statutul anterior anului 1453, când Iancu de Hunedoara primește comitatul bistrițean și districtul Rodnei¹¹ cu drept ereditar. Această activitate diplomatică întreprinsă pe lângă regalitatea maghiară a dus cu timpul, desigur în schimbul unor importante sume bănești de care regele avea întotdeauna nevoie, la eliberarea de sub autoritatea nobiliară, ceea ce însemna schimbarea statutului juridic în cadrul regatului, dar și la extinderea teritorială a comitatului, prin subordonarea districtului Rodnei sub jurisdicția Bistriței (1475).

Iancu de Hunedoara a stăpânit comitatul bistrițean de la 1453 până la moartea lui în 1456, garantând chiar în vara lui 1453 (22 Iulie) vechile libertăți și privilegiile ale orașului și ale districtului și stabilind în același timp obligațiile acestora față de el¹². Situația se schimbă însă în 1456 după moartea lui Iancu de Hunedoara. În vigoarea dreptului ereditar, fiul mai mare a lui Iancu de

¹⁰ *Ibidem*; O. Dahinten, *op. cit.*, p. 57.

¹¹ Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, IV, Cluj-Napoca, 1989, p. 25; Friedrich Kramer, *Beiträge zur Geschichte der Militarisierung des Rodnaer Thales*, în *Program des evangelischen Obergymnasiums A. B. und der damit verbundenen Lehranstalten zu Bistritz. Zum Schlusse des Schuljahres 1879/1880 veröffentlicht*, Bistrița, 1880, p. 5.

¹² *Ub.*, V, ed. Gustav Gündisch, București, 1975, p. 412-414; A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 46-47 (Doc, 134); Cf. Idem, *Die Hunyadiburg in Bistritz*, în *Nösner Gabe 1928. Eine Festschrift anlässlich der 66. Hauptversammlung des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, Bistrița, 1928, p. 3-5, cu contextul istoric (în continuare *Die Hunyadiburg*); O. Dahinten, *op. cit.*, p. 62-63; Dirk Moldt, *Deutsche Stadtrechte im mittelalterlichen Siebenbürgen. Korporationsrechte – Sachsenspiegelrecht – Bergrecht*, Köln-Weimar-Viena, 2009, p. 74-75.

Hunedoara, Ladislau de Hunedoara devenea comite al Bistriței și al districtului Rodna. Magistratul Bistriței a trebuit să accepte noua situație, cu atât mai mult cu cât lui Iancu de Hunedoara i-a fost întărită stăpânirea ereditară bistrițeană printr-o diplomă regală emisă de Ladislau Postumul la 28 Aprilie 1456¹³. Senatorul bistrițean Georg Erwen și notarul magistratului Johann Barth au fost trimiși la noul stăpân pentru a le confirma libertățile garantate de Iancu de Hunedoara la 22 Iulie 1453. Trimișii magistratului nu l-au întâlnit pe Ladislau de Hunedoara, acesta fiind probabil¹⁴ ocupat cu treburile regatului în Ungaria Centrală, astfel că s-au mulțumit doar cu o confirmare din partea conventului de la Cluj - Mănăștur, emisă la 31 Ianuarie 1457¹⁵. Evenimentele din 1457, execuția lui Ladislau de Hunedoara și întemnițarea lui Matia Corvin de către inamicii familiei Hunyadi¹⁶, au dus la o răsturnare de situație în Ungaria, care s-a abătut desigur și asupra proprietăților bistrițene și rodnene ale familiei Hunyadi. La Curte se vorbea despre anularea daniilor regale făcute familiei Hunyadi, căzută acuma în dizgrație, astfel că toate posesiunile acesteia să intre în posesiunea regalității. Magistratul Bistriței a sperat că poate profita de această situație pentru a obține de la rege abolirea stăpânirii nobiliare ereditare¹⁷. Magistratul bistrițean era nemulțumit nu atâta de stăpân cât de castelanii așezați de acesta în cetate¹⁸, care au comis o serie de abuzuri asupra populației din Bistrița, deși diploma lui Iancu de Hunedoara din 1453 afirmă explicit că guvernatorii cetății nu au niciun fel de autoritate asupra acesteia¹⁹. În același timp, Mihail Szilagyi, unchiul matern a lui Ladislau de Hunedoara, a devenit rebel față de coroană și de susținătorii acesteia (familiile Cilli, Ujlaki, Paloczi) și a încercat să obțină supremația politică în regat, aflându-se acuma în fruntea familiei Hunyadi²⁰. În această calitate a ocupat și baza economică

¹³ *Ub.*, V, p. 527-528; Cf. A. Berger, *Die Hunyadiburg*, p. 7.

¹⁴ Supoziția aparține lui A. Berger în *op. cit.*, p. 10.

¹⁵ *Ub.*, V, p. 557; A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 48-49 (Doc. 141) ; Cf. Idem, *Die Hunyadiburg*, p. 10.

¹⁶ *Ibidem*, p. 7-10; Engel Pál, *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei Medievale. 895-1526*, Cluj-Napoca, 2006, p. 318.

¹⁷ A. Berger, *op. cit.*, p. 10-11.

¹⁸ Orașul încă nu era fortificat decât pe alocuri cu palisadă și împletituri din nuiiele, castelanii rezidând în cetatea întărită și extinsă de Iancu de Hunedoara. Vezi în *Ibidem*, *passim*; O. Dahinten, *op. cit.*, p., 66.

¹⁹ *Ub.*, V, p. 413; A. Berger, *op. cit.*, p. 11; O. Dahinten, *op. cit.*, p. 64.

²⁰ Engel P., *op. cit.*, p. 318-319; A. Berger, *op. cit.*, p. 11.

a familiei, adică toate domeniile acesteia, inclusiv cetatea și orașul Bistrița, împreună cu districtul aparținător și cu districtul Rodnei. Astfel, speranțele bistrițenilor de a ieși de sub autoritatea nobiliară ereditară au fost curmate curând²¹.

Tensiunile preexistente dintre bistrițeni și castelanii cetății s-au accentuat și mai tare, iar în urma impunerii de către castelani a unei taxe speciale pentru plata mercenarilor din cetate a lui Szilagyî, a izbucnit o revoltă armată a bistrițenilor, cu deznodământ tragic. Cetățenii, alături de alți insurgenți din district, au luat cu asalt cetatea dar nu au reușit să o ocupe, astfel că au început asediul. Mihail Szilagyî a venit în ajutorul cetății asediate iar asediatorii au devenit la rândul lor asediați. După o cumplită bătălie insurgenții bistrițeni au fost învinși, conducătorii lor Jacob Kretschmer, judele Tümmel, Demetrius Kürschner ș.a. au fost închiși și/sau executați, iar orașul și districtul au fost trecute prin foc și sabie²². După nereușita răscoală, bistrițenii au trebuit să se supună noului stăpân, care a fost recunoscut în această calitate la 9 Martie 1458 de noul rege al Ungariei, nepotul său, Matia Corvinul²³.

Curând însă, în septembrie 1458, regalitatea a ajuns din nou la conflict cu Mihail Szilagyî, care a fost arestat și trimis la Șiria/Vilagosvár²⁴. De acest conflict a profitat magistratul bistrițean, care l-a delegat pe Demetrius Wasuarij și pe judele districtual Konrad de Tärpiu (germ. *Treppen*) pentru a obține de la rege confirmarea libertăților obținute de la Iancu de Hunedoara în 1453. Această misiune diplomatică a avut succes, libertățile fiind întărite de Matia Corvin la 24 februarie 1459²⁵.

După eliberare, lui Mihail Szilagyî i-au fost acordate înapoi toate demnitățile și astfel a redevenit comite ereditar al Bistriței și, separat, comite al Rodnei, dar în 1460 a fost capturat de turci într-o bătălie și decapitat la

²¹ *Ibidem*; O. Dahinten, *op. cit.*, p. 64-65.

²² *Ibidem*; A. Berger, *op. cit.*, p. 11-12.

²³ *Ub.*, VI, ed. Gustav Gündisch ș.a., București, 1981, p. 7-8: Regele Matia acordă guvernatorului Mihail Szilagyî *castrum nostrum Bistriciensem in comitatu de Doboka existens simul cum civitate similiter Bistriciense ac perpetuo comitatu eiusdem, idem districtibus Bystrycza, Radnawelgye in dicto de Doboka*; A. Berger, *op. cit.*, p. 12-13; O. Dahinten, *op. cit.*, p. 65-66.

²⁴ Engel P., *op. cit.*, p. 320; A. Berger, *op. cit.*, p. 15.

²⁵ *Ub.*, VI, p. 46; A. Berger *Urkundenregesten*, I, p. 49 (Doc. 145); Idem, *Die Hunyadiburg*, p. 15.

Istanbul din ordinul sultanului²⁶. După moartea acestuia, Bistrița și districtul aparținător, împreună cu districtul Rodnei au rămas în continuare sub autoritate nobiliară, dar magistratul bistrițean, prin intermediul delegațiilor lui trimiși la rege, a reușit pas cu pas să iasă de sub autoritatea nobiliară. Primul demers a fost obținerea reconfirmării libertăților obținute de la Iancu de Hunedoara în 1453. La 20 iulie judele Georg Eiben, senatorul Ladislaus Konrad și comitele (greavul) districtual Andreas Breifert (Breiber) obțin de la rege această confirmare²⁷.

Trei ani mai târziu o altă delegație bistrițeană, condusă de Ladislaus Konrad, devenit între timp jude, a participat la ceremonia de încoronare a regelui Matia Corvin la Buda. Prin daruri bogate solia a reușit să obțină bunăvoința regelui Matia Corvinul, iar perpetua nevoie de bani a acestuia a dus la predarea cetății Bistrița în mâinile magistratului orașului omonim, în schimbul a 6000 de guldeni-aur. Regele interzicea magistratului demantelarea cetății, ba chiar îl obliga să o întrețină în stare bună pentru el²⁸. Regele i-a însărcinat pe bistrițeni să predea cei 6000 de guldeni-aur căpitanului său Jan Giskra²⁹. Pentru plata acestei sume mari, cetățenii și locuitorii districtului au trebuit să-și arendeze pentru ani buni avutul, dar suma a fost strânsă și predată în luna august a aceluiași an comandantului regal Jan Giskra³⁰, imediat după ce regele i-a poruncit castelanului Peter Szobi să predea magistratului bistrițean cetatea împreună cu toate tunurile³¹. Odată cu obținerea cetății și retragerea garnizoanei, magistratul bistrițean a obținut și eliberarea de sub autoritatea nobiliară ereditară.

Pentru a evita pentru totdeauna intrarea Bistriței sub o autoritate nobiliară ereditară, magistratul orașenesc a încercat să obțină de la rege dreptul de a demantela cetatea construită de Iancu de Hunedoara. Cu această misiune au fost însărcinați senatorii orașenești Jacob Kretschmer și Georg Eiben

²⁶ *Ibidem*, p. 16; O. Dahinten, *op. cit.*, p. 65.

²⁷ *Ub.*, VI, p. 106; A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 51 (Doc. 152); Idem, *Die Hunyadiburg*, p. 16; O. Dahinten, *op. cit.*, p. 65.

²⁸ *Ub.*, VI, p. 183-184; A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 55-56 (Doc. 168); Idem, *Die Hunyadiburg*, p.16; O. Dahinten, *op. cit.*, p. 65-66.

²⁹ A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 56 (Doc. 169).

³⁰ *Ub.*, VI, p. 196; A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 56 (Doc. 171).

³¹ *Ub.*, VI, p. 196; A. Berger *op.cit.*, p. 56 (Doc. 170); Idem, *Die Hunyadiburg*, p. 17; O. Dahinten, *op. cit.*, p. 66.

în primăvara anului 1465. Aceștia au reușit să îl convingă pe regele Matia Corvin de necesitatea fortificării cu ziduri a întregului oraș, care urma să se facă din piatra cetății lui Iancu de Hunedoara și au obținut de la acesta în 27 aprilie 1465 dreptul de a demantela cetatea și de a construi din piatra acesteia noile fortificații ale orașului³². Prin același document regele desființa pentru toate timpurile stăpânirea nobiliară ereditară asupra Bistriței, întărindu-i vechile libertăți și privilegii³³, astfel statutul Bistriței (orașul și districtul) s-a schimbat. Această schimbare a pregătit terenul pentru extinderea autorității districtului Bistrițean asupra districtului minier al Rodnei. Orașul a beneficiat în continuare de bunăvoința regelui și, deși a participat la rebeliunea din 1467, a obținut la 21 februarie 1469 iertarea, iar casa Becs și *terra Csiger*, odinioară aparținătoare de cetate, au fost puse sub autoritatea magistratului orășenesc³⁴. Regele a donat orașului cele două proprietăți la 28 Februarie 1474³⁵, danie confirmată de același la 3 iunie 1475³⁶.

În aceeași zi bistrițenii au primit de la regele Matia Corvin un document mult mai important și anume acela prin care unea districtul Bistrița cu districtul Rodnei. Prin acest document regele scotea *oppidum nostrum Radna cum suis pertinentiis Radnavelgye vocatur* de sub jurisdicția comitatului Dăbâca, de care aparținuse până la acel moment, anexându-le (*annectimus et incorporamus*) Bistriței (*civitatem nostra*), *praefatum oppidum cum suis pertinentiis hospitesque et incolae earundem* urmând să se bucure de aceleași drepturi, privilegii și libertăți de care bistrițenii se bucurau *ab antiquo* și se vor bucura întotdeauna³⁷. Motivația unirii celor două districte a fost nevoia de revenire din starea de ruină și sărăcie a Rodnei și a văii aparținătoare, stare la care a ajuns din cauza deselor atacuri ale dușmanilor și, mai ales, revigorarea mineritului și a minelor regale care *ruinam passa sum*³⁸.

³² *Ub.*, VI, p. 214-215; A. Berger, *op. cit.*, p. 17-18 (Textul latin al doc. la nota 1, p. 18-19); O. Dahinten, *op. cit.*, p. 66.

³³ *Ub.*, VI, p. 215.

³⁴ A. Berger, *op. cit.*, p. 19.

³⁵ *Ub.*, VII, ed. G. Gündisch ș.a., București, 1991, p. 6-7; A. Berger, *op. cit.*, p. 19.

³⁶ *Ub.*, VIII, p. 45; A. Berger în *op. cit.*, p. 19; O. Dahinten, *op. cit.*, p. 66.

³⁷ *Ub.*, VII, p. 43-44; A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 84 (Doc. 279); Cf. Idem, *Die Hunyadiburg*, p. 19; Georg Eduard Müller, *Stühle und Distrikte als Unterteilungen der Siebenbürgisch-Deutschen Nationsuniversität 1141-1876*, Hermannstadt, 1941, p. 307 (în continuare *Stühle und Distrikte*).

³⁸ *Ub.*, VII, p. 43; Friedrich Kramer, *Beiträge zur Geschichte der Militarisierung*

La 18 august 1475 regele Matia Corvin încorporează oraşului Bistriţa *opidum nostrum Radna vocatum in partibus Transylvanis in contigua vicinitate civitatis nostrae Bistricensis habitum simulcum magna valle et omnibus eius pertinentiis Radnavelghye vocatis* însărcinând conventul de la Cluj-Mănăştur să se ocupe de aceasta³⁹. Bistriţa a intrat în posesia Rodnei şi a Văii Rodnei la data de 21 octombrie 1475, după cum confirmă Conventul de la Cluj-Mănăştur într-o diplomă emisă la 5 noiembrie a aceluiaşi an care, la rândul ei, cuprinde dispoziţia regală din 18 august⁴⁰. Conventul de la Cluj-Mănăştur a îndeplinit astfel acelaşi rol pe care l-a avut Capitlul din Alba-Iulia la 1453 când, la ordinul regelui Ladislau Postumul, l-a introdus pe Iancu de Hunedoara în posesia ereditară a districtelor Bistriţa şi Rodna⁴¹.

Autoritatea Bistriţei asupra districtului Rodna a fost confirmată în repetate rânduri de către regalitatea maghiară: la 16 aprilie 1488 regele Matia Corvinul confirmă din Viena diploma lui din 18 august 1475 şi cea a conventului Cluj-Mănăştur din 5 noiembrie 1475⁴². La 29 august 1492 regele Vladislav II dă ascultare rugăminţii juratului bistriţean Martin Krechmer şi confirmă, din Buda, diploma regelui Matia din 3 iunie 1475, despre acordarea Rodnei oraşului Bistriţa⁴³.

La 1 septembrie 1494 Regele Vladislav II confirmă diploma regelui Matia din 16 aprilie 1488, cea a aceluiaşi rege din 3 iunie 1475, şi cea a conventului Cluj-Mănăştur din 5 noiembrie 1475, privitoare la intrarea Bistriţei în posesia Rodnei şi a Văii Rodnei. Acest document a fost emis la rugămintea judeului oraşului Bistriţa, Petrus Rewel, şi a juraţilor Georg Aywen, Johann Thyrmann şi Johann Zaaz care s-au prezentat înaintea regelui pentru confirmarea mai multor diplome ale regelui Matia şi a conventului Cluj-Mănăştur privitoare la posesiuni ale oraşului Bistriţa. Este vorba de Casa *Beche* şi de *terra Chiger*⁴⁴.

des Rodnaer Thales, în *Program des evangelischen Obergymnasiums A. B. und der damit verbundenen Lehranstalten zu Bistritz. Zum Schlusse des Schuljahres 1879/1880 veröffentlicht*, Bistriţa, 1880, p. 5-6 (în continuare: *Beiträge*).

³⁹ *Ub.*, VII, p. 58; A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 85 (Doc. 284).

⁴⁰ *Ub.*, VII, p. 65; A. Berger, *op. cit.*, I, p. 85 (Doc. 286).

⁴¹ A. Berger, *Die Hunyadiburg*, p. 3.

⁴² A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 99 (Doc. 340).

⁴³ *Ibidem*, p. 106 (Doc. 366).

⁴⁴ *Ibidem*, p. 109-110 (Doc. 378 şi 379).

Așezările care alcătuiau districtul Rodnei se pot stabili pe baza socotelilor orășenești de la mijlocul secolului al XVI-lea⁴⁵:

Mokod. Rom.: Mocod, germ.: Makendorf, mag. (Szamos-) Makod, atestat prima dată la 1440⁴⁶.

Sagra. Rom.: Zagra, germ.: - , mag. Zagra, atestat prima dată la 1440⁴⁷.

Salwa, Rom.: Salva, germ.: Salva, mag. Szalva, atestat prima dată la 1440⁴⁸.

Poyen. Rom.: Poienile Zagrei, germ.: - , mag. Pojeny, atestat prima dată la 1547⁴⁹.

Ronka. Rom.: Runcu Salvei, germ.: - , mag. Runk, atestat prima dată la 1547⁵⁰.

Telch. Rom.: Telciu, germ.: Teltsch, mag. Telcs/Telts, atestat prima dată la 1440⁵¹.

Nassod. Rom.: Năsăud, germ.: Nussendorf/Nassendorf, mag. Naszod, atestat prima dată la 1440⁵².

Rebre minor. Rom.: Rebrîșoara, germ.: Klein-Rebra, mag. Kisrebra, atestat prima dată la 1375⁵³.

Rebre major. Rom. Rebra (Mare), germ.: Gross-Rebra/Rossau, mag. Nagyrebra, atestat prima dată la 1440⁵⁴.

⁴⁵ Friedrich Kramer, *Bistritz um die Mitte des 16. Jahrhunderts. Auf Grund eines Rechnungsbuches für die Jahre 1547 bis 1553*, în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, XXI, tom 1, 1887, p. 31, 65 (În continuare *Bistritz*); Idem, *Beiträge*, p. 10-12; G. E. Müller, *Stühle und Distrikte*, p. 307 cu situația așezărilor aparținătoare de Rodn la 1766, când au ieșit de sub jurisdicția Bistriței, devenind zonă militarizată. La acea dată erau 21 de așezări.

⁴⁶ C. Suciu, *Dicționar istoric*, I, p. 403; Ernst Wagner, *Historisch-Statistisches Ortsnamenbuch für Siebenbürgen*, p. 390.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ C. Suciu, *op. cit.*, II, p. 49; E. Wagner *op. cit.*, p. 390. La Wagner prima atestare: 1548.

⁵⁰ C. Suciu, *op. cit.*, II, p. 88; E. Wagner *op. cit.*, p. 391.

⁵¹ C. Suciu, *op. cit.*, II, p. 186; E. Wagner *op. cit.*, p. 391.

⁵² C. Suciu, *op. cit.*, I, p. 422; E. Wagner *op. cit.*, p. 390.

⁵³ C. Suciu, *op. cit.*, II, p. 72. ; E. Wagner *op. cit.*, p. 390. La Wagner prima atestare: 1440.

⁵⁴ Vezi trimiterile de la nota precedentă.

Nyermezew. Rom. Feldru/Feldra, germ.: Birkenau, mag. Földra, Nyirmező, atestat prima dată la 1440⁵⁵.

Ilwa. Rom.: Ilva (Mare), germ.: Gross-Ilva, mag. Nagyilva/Nagy Ilova, atestat prima dată la 1552⁵⁶.

Zent Jörg. Rom.: Sângeorz-Băi/Sângeorgiul Românesc; ger.: Rumänisch St. Georgen, mag. Olahszentgyörgy, atestat prima dată la 1440⁵⁷.

Mayor. Rom. Maieru, germ. Maier/Mayer(hoff), mag. Major/Majer, atestat prima dată la 1440⁵⁸.

Rodna. Rom.: Rodna (Veche)/Rogna, germ.: Alt-Rodna/Rodenau, mag. Oradna/Rodna/Radna, atestat prima dată la 1235⁵⁹.

Burgo (superior et inferior). Rom.: Susenii și Josenii Bârgăului, germ.: Ober-/Unterborgo, mag. Also/Felsőborgo, atestate prima dată la 1506⁶⁰.

În documentele regelui Matia Corvinul nu sunt enumerate așezările districtului Rodna⁶¹, am văzut că acestea vorbeau doar despre *oppidum nostrum Radna cum suis pertinentiis Radnavelgye vocatur* (vezi supra!). Totuși, în baza datelor de mai sus se pot stabili cu aproximație așezările care pe la 1475 făceau parte din districtul Rodna: în primul rând târgul (*oppidum*-ul) Rodna și încă cel puțin 10 așezări atestate în secolele XIV-XV, adică Mocod, Zagra, Salva, Telciu, Năsăud, Rebrisoara, Rebra, Feldru, Sângeorgiu Românesc și Maieru. De altfel, toate aceste localități, alături de *castrum desertum seu locum castris desolati Radna* sunt atestate împreună la 1440 de regina Elisabeta, care le donează mai multor nobili împărțindu-le în patru părți, pentru a le stăpâni în comun⁶². Același document arată că aparțineau la acea dată de *comitatu Zolnok interioris*⁶³. De remarcat faptul că documentul reginei nu se referă la

⁵⁵ C. Suciu, *op. cit.*, I, p. 228-229; E. Wagner *op. cit.*, p. 390.

⁵⁶ C. Suciu, *op. cit.*, I, p. 308; E. Wagner *op. cit.*, p. 390.

⁵⁷ C. Suciu, *op. cit.*, II, p. 127; E. Wagner *op. cit.*, p. 391.

⁵⁸ C. Suciu, *op. cit.*, I, p. 376; E. Wagner *op. cit.*, p. 390.

⁵⁹ C. Suciu, *op. cit.*, II, p. 31; E. Wagner *op. cit.*, p. 390.

⁶⁰ A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 134 (Doc. 470); C. Suciu, *op. cit.*, II, p. 153: prima atestare a Susenilor Bârgăului 1547!; Idem, *op. cit.*, I, p. 319; Josenii Bârgăului atestați prima dată tot la 1547.

⁶¹ F. Kramer, *Beiträge*, p. 7.

⁶² *Ub.*, V, p. 49.

⁶³ Despre districtul Rodnei ca domeniu nobiliar, înainte de 1475, vezi Geza Hegyi, *Rodna and the Rodna Valley in the Middle Ages (1241-1468/1475)*, în *Colloquia. Journal of Central European History*, XIII, Nr. 1-2/2006, p. 22-43.

Rodna și la posesiunile ei ca la un *comitatu* ci ca la o *possessio*. Acesta este atestat ca și comitat abia la 1453 când intră în posesia lui Iancu de Hunedoara (vezi supra!), ceea ce ne duce cu gândul la crearea *ad hoc* a acestuia, cu titlu de comitat ereditar al familiei Hunyadi.

La nucleul inițial al comitatului Rodna s-au adăugat în 1506 Susenii și Josenii Bârgăului, care au fost vânduți Bistriței de către contele Nicolae Bethlen în schimbul a 600 de guldeni-aur, după cum atestă într-o diplomă din 3 iunie 1506 voievodul Transilvaniei, Peter de Sankt-György⁶⁴. La fel ca în vara anului 1475, la 12 iunie 1506 Conventul de la Cluj-Mănăștur a fost însărcinat, de data aceasta de către voievodul Transilvaniei, să introducă orașul Bistrița în posesia celor două așezări: Felső- și Also-Borgo⁶⁵. La 26 iulie același an, Conventul de la Cluj-Mănăștur adeverește că cele două așezări se aflau deja sub autoritatea Bistriței⁶⁶. Peste toate aceste așezări orașul Bistrița dispunea de *jure domini*⁶⁷, fiind astfel autoritatea juridică, administrativă și fiscală a districtului, care la 1552 se compunea din două unități fiscale și anume *vallis Rodnensis* și *vallis maior*⁶⁸.

Despre autoritatea juridică și administrativă a (magistratului) Bistriței asupra districtului Rodnei se poate contura o imagine pe baza documentelor din sec. XV-XVI. Așadar, spre exemplu, când regalitatea sau autoritatea centrală lua hotărâri privitoare la Rodna sau la mineritul de acolo, se adresa mai întâi magistratului bistrițean. Astfel a fost la 16 februarie 1519, când Regele Ludovic II poruncește din Buda sfatului orașului Bistrița să nu-i împiedice pe Valentin Kugler și pe oamenii săi să practice mineritul de aur în Rodna⁶⁹. Aceeași poruncă o adresează o zi mai târziu magistratului Rodnei, arătând că Valentin Kugler se bucura de drepturi și privilegii regale⁷⁰. Într-un caz similar regele Ludovic al II-lea se adresează din nou magistratului bistrițean: la 6 mai 1522 el poruncește din Praga magistratului Bistriței să aibă grijă ca aurul extras din Rodna de Wolfgang Forster și oamenii lui să

⁶⁴ A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 134 (Doc. 470)

⁶⁵ *Ibidem*, p. 135 (Doc. 471).

⁶⁶ *Ibidem*, p. 135 (Doc. 472).

⁶⁷ F. Kramer, *Bistritz*, p. 31.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 65; Idem, *Beiträge*, p. 11.

⁶⁹ A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 181 (Doc. 654).

⁷⁰ *Ibidem*, p. 181 (Doc. 654).

fie dus la Cămara Regală din Baia Mare (*Nagybanya*)⁷¹. De asemenea, când autoritatea centrală dădea o poruncă pentru Rodna, se adresa magistratului Bistriței așa cum a fost cazul la 12 iunie 1551 când, din tabăra de la Alba-Iulia, George Martinuzzi poruncește magistratului Bistriței să îi aresteze imediat pe meșterii care bat monedă din Rodna, fiind suspectați de falsificare de bani⁷². Autoritatea magistratului bistrițean asupra celui din Rodna reiese foarte bine din documentul de la 29 septembrie 1563 prin care Regele Ioan II însărcinează, din Alba-Iulia, magistratul bistrițean să-i ordone magistratului Rodnei, cu cea mai mare severitate, să nu-i deranjeze sau păgubească pe orfanii lui Wolfgang Auer în posesiunea lor din Rodna⁷³. Un alt exemplu este porunca lui Sigismund Bathory din 11 iunie 1585, adresată locuitorilor Rodnei prin intermediul judeului și magistratului Bistriței⁷⁴.

Și magistratul Sibiului se adresează magistratului bistrițean în probleme privitoare la Rodna. Un exemplu este documentul din 9 martie 1522, prin care magistratul Sibiului cere magistratului Bistriței să împiedice ducerea aurului și argintului extras din minele Rodnei la Baia Mare (*Nagybanya*) pentru că acel aur trebuia trimis la Sibiu potrivit unei porunci regale (din 23 oct 1504 - n.n.)⁷⁵. La fel, magistratul Brașovului se adresează colegilor bistrițeni în chestiuni privitoare la Rodna: la 26 mai 1573 Lucas Hirscher, judele Brașovului (*Kronstatth*) face cunoscută judeului și magistratului Bistriței o pățanie a senatorului brașovean Valentin Goldschmidt, care se afla la *Dyrrbach* și Rodna pentru o moștenire. Aceste exemple demonstrează atât autoritatea administrativă cât și cea juridică pe care Bistrița o avea asupra districtului Rodnei⁷⁶.

Chiar și nobilimea se adresa magistratului bistrițean în probleme privitoare la Rodna, cum este cazul lui Caspar Horwath de Vingard (*Wingarth*), care la 20 august 1526 cere din Turda magistratului bistrițean să-l despăgubească pe

⁷¹ *Ibidem*, p. 205 (Doc. 756).

⁷² A. Berger, *Urkunden-Regesten aus dem Archiv der Stadt Bistritz in Siebenbürgen 1203-1570*, II, ed. E. Wagner, Köln -Viena, 1986, p. 553 (Doc. 2074).

⁷³ *Ibidem*, p. 734 (Doc. 2841).

⁷⁴ *Urkunden-Regesten aus dem Archiv der Stadt Bistritz in Siebenbürgen 1203-1570*, III, serie inițiată de Albert Berger, volum întocmit de I. Dordea, I. Drăgan și K. G. Gündisch, ed. Ernst Wagner, Köln-Weimar-Viena, 1995, p. 504 (Doc. 5388) (în continuare *Urkundenregesten*, III).

⁷⁵ A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 204 (Doc. 751).

⁷⁶ *Urkundenregesten*, III, p. 81 (Doc. 3901).

supusul său Petrus Thar pentru pagubele pricinuite și să nu deranjeze sub nicio formă posesiunea aceluia din Rodna⁷⁷.

În timpul ocupației moldovenești a Bistriței și a Rodnei⁷⁸, autoritățile moldovenești se adresează tot magistratului bistrițean în diferite probleme: la 8 februarie 1530 Mihail, castelanul (portarul) Sucevei și ceilalți comandanți moldoveni cer din Rodna juzilor și sfatului bistrițean să facă schimb de ostatici și să îl elibereze pe un anumit Juon (Ioan Telega), acesta nefiind vinovat⁷⁹.

În ceea ce privește autoritatea juridică a magistratului bistrițean asupra Rodnei, există numeroase exemple când magistratul Rodnei se adresează celui bistrițean în diferite chestiuni. Astfel, spre exemplu, la 27 decembrie 1527 a comunicat magistratului Bistriței că a audiat martori pentru procesul dintre Dimien Hans, locuitor al Rodnei, și Lenard din Birkenaw⁸⁰. De asemenea, la 24 august 1542 sfatul târgului Rodna comunică magistratului Bistriței că nu se poate lua o hotărâre în procesul lui *Aegidius sartor* decât după ce ajunge la ei hotărârea voievodului moldovean (stăpânul lor - n.n.), după care a trimis cămărașul printr-un sol⁸¹. Deznodământul acestui proces a fost comunicat magistratului bistrițean la 23 septembrie 1543 din Rodna de către judele Stephanus și magistratul Rodnei, care cer magistratului Bistriței să ridice sechestrul de pe bunurile judeului Rodnei de anul trecut, Philipp Waisz, deoarece pricina avută cu Aegidius Sartor a fost judecată de stăpânul lor, voievodul Moldovei⁸².

Jurisdicția penală a Bistriței, de care se bucura din secolul al XIV-lea, era exercitată și asupra Rodnei, după cum reiese dintr-un document prin care însuși cămărașul Rodnei face apel la judele Bistriței să facă investigații în cazul unei omucideri⁸³. Și pentru furturi magistratul Rodnei se adresa celui bistrițean, cu atât mai mult dacă erau implicați locuitori aflați sub jurisdicția directă a Bistriței: la 26 septembrie 1550 cămărașul Rodnei, Johannes, îl roagă

⁷⁷ A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 241 (Doc. 907).

⁷⁸ Situația complexă în care Bistrița și Rodna au intrat sub autoritatea lui Petru Rareș tratată în amănunt de Radu Constantinescu, *Moldova și Transilvania în vremea lui Petru Rareș (1527-1546)*, București, 1978, p. 44-58.

⁷⁹ A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 320 (Doc. 1205).

⁸⁰ *Ibidem*, p. 273 (Doc. 1026).

⁸¹ *Ibidem*, p. 422 (Doc. 1580).

⁸² *Ibidem*, p. 450 (Doc. 1677).

⁸³ La 23 Octombrie 1547, în *Ibidem*, p. 494 (Doc. 1847).

pe judele bistrițean Vincenz Pellio să rezolve pricina unui sărman miner căruia i-au fost furate 40 de oi, dintre care 12 au fost găsite la locuitorii din Dumitra (Mettersdorf)⁸⁴, care aparținea direct de districtul bistrițean⁸⁵. La 29 aprilie 1578, Tanczy Bartoss, judele Rodnei, îl roagă pe judele bistrițean să îi permită să aplice tortura unui tâlhar care, altfel decât ceilalți, nu vroia să recunoască că a furat⁸⁶. Într-un alt document, din 1 iunie 1584, *Judex et Juraty civitatis Rodne* îl roagă pe judele Bistriței Gasparus Budaky să îl trimită pe călăul Bistriței pentru a spânzura un muncitor și pe nevasta aceuia, care au furat bunuri și le-au vândut în Moldova⁸⁷. Din ultimul document reiese că Rodna a dobândit statutul de oraș și jurisdicție penală.

Chiar și în cazuri mai mărunte magistratul bistrițean era înștiințat: la 22 ianuarie 1544, judele Mathias Hempch și magistratul Rodnei comunică magistratului Bistriței că au audiat martori în chestiunea furtului a patru cai⁸⁸, iar la 27 aprilie 1557 judele Rodnei, Tanczy Bartoss, îl anunță pe judele bistrițean că a prins doi hoți, dintre care unul a mărturisit⁸⁹. Un caz similar la 1577 când, la 28 Mai Tanczy Bartoss, *Radnay byro*, comunică judeului bistrițean că din cei trei români din Rodna care au plecat în Moldova, doi s-au întors și au furat un cal. Apoi s-au dus în Maramureș; pe unul îl cheamă Hawrylcza Ecze, pe celălalt Byressny⁹⁰.

Magistratului bistrițean i se adresează și preoții comunității Rodna, care cer în repetate rânduri să li se facă dreptate în pricini și certuri dintre ei și comunitățile pe care le păstoresc. Ilustrativ este cazul preotului Michael Wagner care, în cursul anilor 1580-1581, se plânge în repetate rânduri magistratului Bistriței pentru niște certuri avute cu enoriașii săi, caracterizându-i ca fiind lipsiți de venerație divină sau chiar lipsiți de Dumnezeu⁹¹.

Autoritatea administrativă pe care o avea magistratul bistrițean asupra Rodnei este bine ilustrată într-un document de la 10 ianuarie 1535, prin care Johann Thelaga, cămărașul din Rodna, roagă pe judele orășenesc al Bistriței,

⁸⁴ A. Berger, *Urkundenregesten*, II, p. 535 (Doc. 2002)

⁸⁵ E. Wagner, *Historisch-Statistisches Ortsnamenbuch für Siebenbürgen*, p. 386.

⁸⁶ *Urkundenregesten*, III, p. 232 (Doc. 4432).

⁸⁷ *Ibidem*, p. 478 (Doc. 5300).

⁸⁸ A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 457 (Doc. 1702).

⁸⁹ *Ibidem*, II, p. 617 (Doc. 2320)

⁹⁰ *Urkundenregesten*, III, p. 192-193 (Doc. 4294).

⁹¹ *Ibidem*, p. 341 (Doc. 4817), 347 (Doc. 4838), 390 (Doc. 4994).

Demetrius Kreczmer să îl facă pe Lucas Jörg jude al comunității Rodna⁹². Din acest document se poate trage concluzia că judele Rodnei era numit de autoritățile Bistriței. Din alt document reiese că magistratul bistrițean hotăra în cazul acordării cetățeniei (în fond, a dreptului de proprietate imobilă) atât la Bistrița cât și la Rodna: la 25 noiembrie 1563 regele Ioan II poruncește, din Alba-Iulia, magistratului Bistriței să îl lase, fără piedici, pe purtătorul prezentei scrisori, Boierul Karachon, să se stabilească fie în Bistrița, fie în Rodna, după cum va fi dorința aceluia⁹³. Trei cazuri similare sunt atestate la 1569 și 1570, când judele Rodnei intervine la judele și la magistratul Bistriței să acorde unor persoane cetățenia la Rodna⁹⁴.

Din informațiile de mai sus se poate trage și următoarea concluzie privitoare la istoria administrativă a Rodnei: în fruntea acesteia se afla un jude, numit de judele și magistratul Bistriței, și cămărașul care se ocupa de problemele fiscale ale Rodnei, de colectarea taxelor cuvenite stăpânirii: *Judex civitatis Rodne* (1584)⁹⁵.

Autoritatea fiscală a Bistriței asupra districtului Rodna reiese din socotelile orașului de la mijlocul secolului al XVI-lea, care consemnează o *contributio Valachorum* din așezările aparținătoare districtului (enumerare mai sus) pentru anii: 1547, 1548, 1549, 1550, 1552, 1553, 1576, 1577⁹⁶. Sumele plătite de așezările românești, uneori bianual, intrau în visteria orașului nu a districtului, Rodna fiind un domeniu orășenesc⁹⁷. Acestea erau folosite așadar pentru completarea sumei pe care orașul o datora autorității centrale. Pe lângă aceste sume plătite de locuitorii districtului Rodna, Bistrița mai avea profit și după mineritul practicat în munții Rodnei. Mineritul era practicat de întreprinzători privați⁹⁸, iar aurul și argintul extras trebuia predat Cămării Regale de la Sibiu⁹⁹, excepție făcând doar cei ce se bucurau de privilegiu regal

⁹² A. Berger, *Urkundenregesten*, I, p. 346 (Doc. 1298).

⁹³ *Ibidem*, II, p. 737 (Doc. 2854).

⁹⁴ *Ibidem*, p. 866 (Doc. 3437), 888 (Doc. 3545) și 890 (Doc. 3556).

⁹⁵ *Ibidem*, p. 478 (Doc. 5300).

⁹⁶ F. Kramer, *Beiträge*, p. 10-12; Idem, *Bistritz*, p. 65.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ Există zeci de exemple, dintre care vrem să amintim pe cele ale lui Wolfgang Foster, Valentin Kugler ș.a. Vezi A. Berger *Urkundenregesten*, I, p. 164 (Doc.591), 181 (Doc. 654 și 655), 279 (Doc. 1052) ș.a.m.d.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 127 (Doc. 442).

în acest sens, cum am văzut cazul lui Wolfgang Forster (vezi supra!)¹⁰⁰. Grație acestor întreprinzători minierul din Rodna a fost revigorat, iar districtul s-a transformat într-o regiune profitabilă atât pentru autoritatea princiară, cât și pentru Bistrița.

Branul sub jurisdicția Brașovului.

Cea mai veche atestare a Brașovului este de la 1235¹⁰¹, dar comitatul brașovean este atestat abia la 1288, sub numele de *Burcia* (Bârsa). La 1294 este atestat pentru prima dată numele unui comite brașovean, *Nicolaus filius Symonis, comes de Brasov*¹⁰². La 1327 este atestat Salomon comitele de Brașov¹⁰³. La 15 ianuarie 1341: *magistri Johanni et Jacobo filiis Nicolai comitibus de Barassow et de Byztricia*¹⁰⁴.

Începând cu 1344 comitatul brașovean s-a aflat sub autoritatea comiților secuiești, până la 1408/1412 când dispare din documente demnitatea de comite al Brașovului¹⁰⁵. Singurul comite brașovean din această perioadă care nu a fost și comite al secuilor a fost Johann von Scharfeneck (comite între 1377-1378), castelan de Tâlmăciu¹⁰⁶.

La fel ca și în cazul Sibiului sau al Celor Două Scaune, comitele de Brașov era secondat de un vicecomite, atestat la 1370: *magistro Stephano comiti Siculorum suorum et eius vices gerenti in Brassow* (subl.n.)¹⁰⁷. Vicecomiții sunt acei juzi regali atestați la 1353, 1412 și 1428, numiți de rege și

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 205 (Doc. 756).

¹⁰¹ În *Catalogus Ninivensis*, II, care atestă existența unei mănăstiri de maici în așezarea Kron. Vezi Gernot Nussbächer, *Din cronici și hrisoave*, București, 1987, p. 25.

¹⁰² Idem, *Primele atestări documentare ale Brașovului*, în *Caietele Corona*, II, Brașov, 2003, p. 8; Idem, *Scurt istoric al instituțiilor administrative ale Județului Brașov (Țării Bârsei)* (în continuare: *Scurt istoric*), în *Caietele Corona*, III, Brașov, 2004, p. 13; idem, *Începuturile orașului Brașov*, în *Caietele Corona*, V, Brașov, 2006, p. 17-18.

¹⁰³ Idem, *Scurt istoric*, în *loc. cit.*

¹⁰⁴ *Ibidem*; *Ub.*, I, p. 500; G .E. Müller, *Die Grafen des Kronstädter Distriktes bzw. Des Kronstädter Provinzialverbandes*, în *Archiv*, XLII, caietele 2 și 3/1925, p. 307-380.

¹⁰⁵ Lista comiților începând cu 1341 la *Ibidem*, p. 307-310; G. Nussbächer, *Scurt istoric*, p. 13-16.

¹⁰⁶ *Ub.*, II, p. 497; G .E. Müller, *op.cit.*, p. 309; G. Nussbächer, *Scurt istoric*, p. 16.

¹⁰⁷ *Ub.*, II, p. 348-349; G. Nussbächer, *Scurt istoric*, p. 15; G .E. Müller, *op.cit.*, p. 309.

nu aleși de populația germană locală, ca în cazul Sibiului. Regele îi numea pe aceștia printr-un drept anume, care și l-a rezervat la 1377 și 1380¹⁰⁸.

Ultimele mențiuni ale unui comite de Brașov sunt la 1408/1412, după care „din anul 1420, este menționată o formă de conducere colectivă a provinciei Țării Bârsei, din care făceau parte întregul magistrat [sfat, n.n.] orășenesc al Brașovului, juzii și reprezentanții celor patru târguri (Feldioara, Codlea, Râșnov și Prejmer), ca și ceilalți jurați seniori ai districtului Bârsei”¹⁰⁹. Nu se cunoaște motivul exact al încetării autorității comitelui secuiesc asupra districtului brașovean. Cazul Brașovului nu este ca cel al comitatului Mediaș, adică nu a fost scos de sub jurisdicția comitelui secuiesc printr-un privilegiu regal anume. G. E. Müller arată că autoritatea comiților secuiești asupra Brașovului s-a pierdut treptat în favoarea instituțiilor locale săsești și aduce ca argument dispariția treptată din titlul comiților a demnității de comite al Brașovului. Astfel, încă de la sfârșitul secolului al XIV-lea, comiții secuiești nu mai menționează de fiecare dată în titlul lor calitatea de comiți brașoveni iar, așa cum am arătat, după 1408/1412 renunță definitiv, conștient sau inconștient, la aceasta¹¹⁰.

Aproape simultan cu ieșirea de sub autoritatea comitelui secuiesc (și de Bistrița), brașovenii primesc de la regele Sigismund, la 1422, un privilegiu special care le conferă același statut juridic cu cel al sașilor din Sibiu, Cele Două Scaune și Bistrița. La 5 iunie 1422 se prezintă în fața regelui, la Oradea, o delegație care reprezenta noua conducere a orașului (judele și jurații) și întreaga comunitate aparținătoare de Brașov. Noua conducere orășenească transmitea regelui că „după lungi consfătuiri și cu acordul tuturor s-au sfătuit să se subordoneze în toate circumstanțele și în toate întreprinderile lor legilor, drepturilor și cutumei de care se folosesc, se bucură și după care au folose, credincioșii noștri, sașii din Cele Șapte Scaune din părțile noastre transilvane. Întocmai aceleași legi, cutume și drepturi vor ei [sașii brașoveni – n.n.] să folosească de acuma înainte și să și le însușească”¹¹¹. Juzii, jurații și comunitatea brașoveană îl roagă astfel pe rege să își dea acordul în această

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 317-318.

¹⁰⁹ G. Nussbächer, *Scurt istoric*, p. 16.

¹¹⁰ G. E. Müller, *op.cit.*, p. 313-314.

¹¹¹ Traducerea noastră după textul german din E. Wagner, *Quellen zur Geschichte der der Siebenbürger Sachsen 1191-1975*, p. 63-64. Textul latin în *Ub.*, IV, Hermannstadt, 1937, p. 164-165.

privință. Vrând să le demonstreze bunătatea sa, regele Sigismund își exprimă consimțământul și acordul asupra cererii magistratului brașovean¹¹².

De la această dată orașul și districtul Brașov a devenit o importantă unitate juridic-administrativă și economică în Sud-Estul regatului Ungariei. Orașul, sau mai bine zis magistratul orașului Brașov, a devenit în secolele XIV-XV stăpân feudal (în măsura în care se poate vorbi de feudalitate în regatul medieval al Ungariei), intrând în posesia mai multor domenii. Din 1372 datează prima atestare a unui sat aparținător de Brașov și anume este vorba de Zărnești. Această atestare este confirmată de un document de la 1413, care atestă că o confrerie religioasă aparținătoare de biserica parohială deținea jumătate din satul Zărnești¹¹³. Următoarea atestare a unor domenii ale Brașovului datează din a doua jumătate a secolului al XV-lea¹¹⁴. Atunci Brașovul intră în posesia mai multor sate, ele fiind dăruite orașului fie de cetățeni de vază, fie chiar de regalitate. Așadar la 5 noiembrie 1462 Antonius Sander, *civis juratus* și jude al Brașovului, dăruiește orașului satele Comloș și Satul Lung. Totuși orașul a intrat în posesia a câte unei jumătăți din satele respective, celelalte aparținând, prin danie regală, familiei Forro. De la regalitate Brașovul a primit în anul 1471 satele Șercaia și Părău, care anterior au fost sub stăpânire nobiliară, aparținând de districtul Făgărașului¹¹⁵.

Cel mai important domeniu al (magistratului) orașului Brașov a fost însă Branul, intrat sub autoritatea lui în anul 1498. Cetatea Bran (construită de brașoveni în 1377), împreună cu domeniul aparținător, a fost acordată inițial voievozilor Țării Românești, dar a revenit regalității maghiare în jurul anului 1425, rămânând sub autoritatea castelanilor regali până când cetatea și domeniul au fost zălogite (magistratului) orașului Brașov¹¹⁶. Circumstanțele

¹¹² E. Wagner, *op. cit.*, p. 64.

¹¹³ G. E. Müller, *Stühle und Distrikte*, p. 306.

¹¹⁴ Florea Salvan, *Contribuții la istoria domeniului Bran în feudalism. Teză de doctorat*, coord. Ștefan Pascu, Cluj-Napoca, 1984, p. 74 (În continuare *Contribuții*); Idem, *Viața satelor din Țara Bârsei în Evul Mediu (secolele XIII-XVII)*, București, 1996, p. 110 (În continuare: *Viața satelor*).

¹¹⁵ Idem, *Contribuții*, p. 74; Idem, *Viața satelor*, p. 110-111.

¹¹⁶ Despre domeniul Branului înainte de 1498 vezi G. Nussbächer, *Contribuții la istoricul cetății Bran și a domeniului ei în sec. XIV-XV*, în *Cumidava*, IX (Partea I), 1976, *passim* (În continuare: *Contribuții Bran*); Idem, *Posesiunile orașului Brașov. I. Hotarul Branului*, în *Caietele Corona*, II, p. 21-40, partea a II-a în *Caietele Corona*, III, p. 32-37; Titus N. Hașdeu, *Branul. Poartă în Carpați*, București, 1979, p. 27-33; mai nou Gheorghe

în care Branul și domeniul aparținător au intrat sub jurisdicția Brașovului au fost bine lămurite de istoriografia săsească și de cea românească, astfel că în cele ce urmează o să rezumăm concluziile la care au ajuns cele două istoriografii. Aflându-se iarăși în mare nevoie de bani, regalitatea maghiară a cerut brașovenilor 1000 de florini-aur. La 1 ianuarie 1498, regele Vladislav al II-lea promitea brașovenilor, în schimbul acestei sume, zălogirea pe zece ani a cetății Bran și a domeniului aparținător de aceasta. Regele motiva această zălogire cu dorința de a-i scăpa pe brașoveni de abuzurile castelanilor regali ai cetății. În decembrie același an regele se împrumută de la brașoveni cu încă 2000 de florini, întărindu-le zălogirea anterioară¹¹⁷. La 1500 voievodul Transilvaniei, Petrus de Sancto Giorgio, a încercat să impună brașovenilor plata impozitului regal pentru domeniul Bran, dar aceștia au obținut imediat de la rege, prin intermediul tezaurarului Johannes Bornemizza, scutirea de impozitul regal. Insistențele voievodului în acest sens au fost curmate de repetarea poruncii regale din anul 1501¹¹⁸. Suma de 3000 de florini nu a putut fi returnată de rege brașovenilor la începutul anului 1508, când termenul celor 10 ani a expirat. Mai mult decât atât, brașovenii au împrumutat regelui încă 2000 de florini, obținând de la acesta prelungirea zălogirii pe încă zece ani. Imediat după acest împrumut, la 23 ianuarie 1508, regele mai cere brașovenilor încă 1300 florini, cumulând astfel o datorie de 6300 florini-aur, în schimbul cărora regele a prelungit brașovenilor zălogirea Branului pe 25 de ani. Brașovenii au primit pentru această perioadă și *jus resistendum* împotriva oricui ar atenta la stăpânirea lor. În schimb, trebuiau achitați anual 200 de guldeni destinați luptelor cu turcii, sumă plătită de brașoveni până la 1602¹¹⁹. La expirarea celor

Benga și Ana-Maria Cornea, *Branul și rolul săi istoric în secolele XIII-XVI*, Brașov, 2007, p. 191și urm.

¹¹⁷ *Zur Rechtslage des ehemaligen Törzburger Dominiums*, Kronstadt, 1871, p. 10. Documentul regelui Vladislav al II-lea în *Ibidem*, Anexa III, p. 3-4 (articolul este semnat de Eugen von Trauschenfels, vezi G. E. Müller *Stühle und Distrikte*, 307); David Prodan, *Iobăgia în Transilvania în sec. XVI*, II, București, 1968, p. 621; G. Nussbächer, *Contribuții Bran*, p. 30; Idem, *Posesiunile orașului Brașov. I. Hotarul Branului*, p. 26-27; F. Salvan, *Contribuții*, p. 74; Idem, *Viața satelor*, p. 110-111.

¹¹⁸ G. Nussbächer, *Contribuții Bran*, p. 30.

¹¹⁹ *Zur Rechtslage des ehemaligen Törzburger Dominiums*, p. 11-12 cu doc. latin în Anexele VII-VIII, p. 8-9; G. E. Müller, *Stühle und Distrikte*, p. 306; G. Nussbächer, *Posesiunile orașului Brașov. I. Hotarul Branului*, p. 28; D. Prodan, *op. cit.*, p. 622; F. Salvan, *Contribuții*, p. 79-80; Idem, *Viața satelor*, p. 115-116.

25 de ani, datorită vremurilor de restriște în care se zbătea Ungaria, marea sumă nu a putut fi returnată brașovenilor, iar zălogirea cetății și a domeniului s-a prelungit și s-a perpetuat. Potrivit lui Florea Salvan, specialist în istoria domeniului Bran: „Cetatea și domeniul Bran rămân supuse orașului Brașov, stăpânul lor feudal, iar iobagii cetății devin supușii orașului și tratați de acesta ca atare”¹²⁰. În ce consta acest tratament o să expunem mai jos.

În secolele XVI-XVII Brașovul primește de la regii Ungariei și apoi de la principii Transilvaniei alte sate, astfel că în secolul al XVII-lea de cetatea Branului aparțineau 19 așezări¹²¹, față de numai nouă așezări câte erau la începutul secolului al XVI-lea. Potrivit socotelilor orășenești care, începând cu 1504, consemnează *villas servientes castro: Badsch falw, Torkess falw, Scharnat falw, Langendorff, Seyson, Tatrangh, Purkeretz, Appacia, Crispach*¹²², adică Baci, Turcheș, Cernatu, Satulung, Zizin, Târlungeni, Purcărești, Apața și Crizbav. La acestea s-au adăugat satele Șercaia și Părău, primite de Brașov în secolul al XV-lea, dar conferite de regele Ioan Zapolya în 1531 ca *nova donatio* împreună cu satul Grid din apropiere¹²³.

La domeniul Branului a atentat principele Gabriel Bathory la începutul secolului al XVII-lea, care a încercat să aducă sub autoritatea sa în mod abuziv întregul *terra saxonum*¹²⁴. Mai întâi, principele a cerut brașovenilor să îi prezinte titlurile de drept asupra domeniului Bran, ca apoi, în primăvara anului 1612, să ocupe cetatea de la castelania sași Johann Raab și David Horvath, care au predat-o fără luptă¹²⁵. Gabriel Bathory a stăpânit cetatea și domeniul până la pierderea domniei (și a vieții) în 1613, când a revenit în stăpânirea brașovenilor. Și noul principe, Gabriel Bethlen a contestat stăpânirea Brașovului asupra domeniului Bran. El nu a considerat valabile

¹²⁰ Idem, *Contribuții*, p. 80.

¹²¹ *Ibidem*, p. 80-82; Idem, *Viața satelor*, p. 116-118.

¹²² *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, I, Kronstadt, 1886, p. 82; G. E. Müller *Stühle und Distrikte*, p. 306; Cf. F. Salvan, *Contribuții*, p. 79.

¹²³ *Ibidem*, p. 80-81.

¹²⁴ K. Gündisch, Mathias Beer, *Siebenbürgen und die siebenbürger Sachsen*, München, 2005, p. 93-97; Constantin Rezachevici, *Autoritatea princiară în Transilvania. Participarea la Războiul de 30 de Ani*, în *Istoria Românilor*, V, București, 2003, p. 86-88; Susana Andea, *Evoluții politice în sec. XVII*, în *Istoria Transilvaniei*, II, Cluj-Napoca, 2005, p. 123-124.

¹²⁵ F. Salvan, *Contribuții*, p. 82-83; Idem, *Viața satelor*, p. 118-119; Titus N. Hașdeu, *Branul. Poartă în Carpați*, p. 57-58.

documentele cerute la 1615 brașovenilor, prin care să legitimeze stăpânirea lor asupra Branului, pe care îl considera un domeniu fiscal. Discuțiile privind stăpânirea domeniului Bran au durat timp de 10 ani, perioadă la sfârșitul căreia s-a ajuns la un consens. La 9 noiembrie 1625 principele, de comun acord cu brașovenii, a hotărât că cetatea Branului va intra în sfera de influență a principelui, prin înlocuirea castelanului/castelanilor sași cu un castelan de origine maghiară, care urma să depună jurământ principelui în fiecare an. De asemenea, s-a hotărât ca cetatea să fie întreținută de sașii brașoveni, iar toate drumurile și potecile de lângă cetate să fie închise, în afara drumului regal și a potecii *parahc*. Prin acest document brașovenii cedau definitiv și irevocabil satele Părău, Grid, Perșani, Holbav și Șercaia, predate principelui. Pe lângă acestea, brașovenii s-au angajat să plătească 15000 de florini, sumă datorată de stăpânul satului Ghimeș¹²⁶. În anii 1650-1653 Dieta țării întărește de mai multe ori această înțelegere, obligându-i în schimb pe sașii brașoveni la alte dări bănești¹²⁷.

Ce a însemnat domeniul Bran, drepturile și obligațiile fiscale ale acestuia, precum și alte aspecte ale istoriei administrative au arătat David Prodan și Florea Salvan¹²⁸. Istoriografia a demonstrat că locuitorii domeniului Bran, ca toți ceilalți supuși ai orașului Brașov, trebuiau să plătească cenzul și dijmele, importante surse de venit ale Brașovului alături de morărit, cârciumărit și alte venituri¹²⁹. Aceste dări plătite de locuitorii domeniului Bran se regăsesc în socotelile castelanilor cetății Bran, publicate începând cu 1504¹³⁰. Pentru anul 1514, spre exemplu, există listele nominale ale contribuabililor de pe

¹²⁶ F. Salvan, *Contribuții*, p. 83-84 ; Idem, *Viața satelor*, p. 119-121; Titus N. Hașdeu, *op. cit.*, p. 59; *Zur Rechtslage des ehemaligen Törzburger Dominiums*, p. 14, doc. maghiar în Anexa XII, p. 17-19; G. Nussbächer, *Posesiunile orașului Brașov. I. Hotarul Branului*, p. 28-29; G. E. Müller, *Stühle und Distrikte*, p. 306.

¹²⁷ *Ibidem*; F. Salvan *Viața satelor*, p. 118-119; Idem, *Contribuții*, p. 85-86; Titus N. Hașdeu, *op. cit.*, p. 60-61; *Zur Rechtslage des ehemaligen Törzburger Dominiums*, p. 15-17.

¹²⁸ D. Prodan, *op. cit.*, p. 620-673 și p. 674-688, pentru satele Tohan și Zărnești; F. Sălván, *Contribuții*, *passim* și Idem, *Viața satelor*, *passim*.

¹²⁹ D. Prodan, *op. cit.*, p. 627-651; Titus N. Hașdeu și Ienica Noaghia, *Domeniul Cetății Bran în sec. XIV-XVI, în Cumidava*, IV, 1970, p. 69-90; reluat de Titus N. Hașdeu, *Branul. Poartă în Carpați*, p. 34-46.

¹³⁰ *Quellen Kronstadt*, I, spre exemplu p. 86 este consemnat cenzul ordinar plătit de cele 9 așezări ale domeniului în 1504; Titus N. Hașdeu și I. Noaghia, *op. cit.*, *passim*, pentru perioada 1504-1542.

domeniul Branului¹³¹. Datele despre strângerea censului între 1556 și 1575 au fost publicate de Florea Costea în două articole din revista *Cymidava*¹³². Din socotelile castelanilor cetății Bran, pe baza cărora autorul a întocmit cele două studii menționate mai sus, reiese că până la 1575 doar nouă sate erau socotite ca aparținând de domeniul Bran. Este vorba de Apața, Baciș, Cernatu, Crizbav, Purcăreni, Satu Lung, Târlungeni, Turcheș și Zizin¹³³.

(Magistratul) Brașovului nu își exercita numai autoritatea fiscală și administrativă asupra domeniului Bran ci și autoritatea juridică. După ce a expirat termenul de 25 de ani, stabilit la 1508 de regele Vladislav al II-lea pentru returnarea sumei de 6300 florini, regalitatea, aflată în plină criză, nu a putut returna brașovenilor suma datorată. Astfel stăpânirea Brașovului asupra cetății Bran și a domeniului aferent s-a prelungit și s-a perpetuat, iar supușii domeniului au devenit supușii direcți ai orașului (vezi supra !). Așadar, locuitorii domeniului Bran au intrat sub jurisdicția (magistratului) Brașovului, trebuind să se supună legislației acestuia. Prin apartenența la legislația Brașovului, domeniul Branului era practic supus legislației Universității Saxeone din Transilvania, districtul Brașovului însuși bucurându-se, așa cum arătam mai sus, de aceleași drepturi și privilegii ca și Sibiul și Cele Șapte Scaune, potrivit diplomei regelui Sigismund de Luxemburg din 5 iunie 1422 (vezi supra !). Desigur, magistratul brașovean își exercita autoritatea juridică pe teritoriul domeniului, prin intermediul castelanilor, aleși de obicei din rândul senatorilor¹³⁴. Cum și-au exercitat aceștia, la rândul lor, autoritatea juridică în teritoriu, urmează să stabilim într-o cercetare viitoare, bazată pe izvoare arhivistice.

După analiza de mai sus putem concluziona că cele două domenii au intrat sub jurisdicția Bistriței și a Brașovului și, prin acestea sub cea a Universității săsești, în condiții specifice fiecărui caz. Ca puncte comune se pot stabili, poate, nevoia perpetuă de bani a regalității maghiare, care a fost cauza imediată a acordării celor două domenii, separat, sașilor. Totuși, atât

¹³¹ Titus N. Hașdeu și I. Noaghia, *op. cit.*, p. 80-88.

¹³² Florea Costea, *Date despre strângerea censului în satele domeniului Bran în anii 1556-1560*, în *Cymidava*, II, 1968 și *Idem, Date privind strângerea censului pe Domeniul Branului între anii 1561-1575*, în *Cymidava*, III, 1969, p. 143-148.

¹³³ *Ibidem*, Anexa 1.

¹³⁴ G. Nussbächer, *Posesiunile orașului Brașov. I. Hotarul Branului*, p. 27.

intrarea acestora sub jurisdicția sașilor, cât și stăpânirea acestora și forma de proprietate au fost diferite. Am insistat în cazul Bistriței și al Rodnei asupra evenimentelor de la mijlocul secolului al XV-lea, încercând să demonstrăm că acestea au dus, pas cu pas, la unirea dintre cele două districte. Stăpânirea ereditară a familiei Hunyadi și apoi tirania lui Mihail Szilagyi au dus la dorința bistrițenilor de a se elibera de sub stăpânirea nobiliară. Bistrițenii au reușit inițial să răscumpere cetatea (obținând astfel eliberarea de sub stăpânirea nobiliară) și, cu timpul, apartenențele acesteia și chiar unul dintre domeniile fostului lor stăpân, districtul Rodnei. Unirea dintre districtele Bistriței și Rodnei a dus la extinderea jurisdicției sașilor bistrițeni și, astfel, a Universității Saxone. Orașul Bistrița a devenit centrul ambelor districte, judele și magistratul având puterea de a numi judele târgului Rodna, exercitându-și totodată autoritatea juridică, administrativă și fiscală asupra întregului district (supușii fiind, ca și în cazul Brașovului, subordonați direct ai orașului). Totodată, Bistrița îndeplinea rolul de intermediar între puterea centrală sau alte autorități ale regatului și districtul Rodnei. Totuși, documentul lui Matia Corvinul din 1475 nu este o donație, el doar *annectimus et incorporamus* districtul Rodnei la cel al Bistriței, datorită decăderii celui dintâi, lăsând astfel o breșă legislativă pentru ca el sau urmașii lui să poată scoate, la nevoie, districtul Rodnei de sub autoritatea Bistriței. Pe lângă rolul de regiune minieră, districtul Rodna a avut, prin așezarea sa geografică, și un important rol vamal care a constituit o sursă de profit pentru autoritățile districtului săsesc al Bistriței. Rodna cu districtul propriu aparținător a rămas o *pertinentia* a Bistriței până în secolul al XVIII-lea (1766) când, sub stăpânirea Habsburgilor, a devenit zonă militarizată.

Statutul domeniului Bran este cu totul diferit față de cel al Rodnei, așa cum am văzut, el fiind doar garanția regalității pentru o sumă de bani datorată brașovenilor. Neputând achita suma, regalitatea, aflată în plină criză, a lăsat domeniul Branului și după 1533 (data expirării termenului dat de regele Vladislav al II-lea) ca zălog orașului Brașov. Acest statut, stabilit de regele Vladislav al II-lea prin actele din 1498 și 1508, a permis mai târziu principilor Transilvaniei să pună la îndoială stăpânirea brașovenilor asupra domeniului Bran care, la fel ca și cel al Rodnei, a avut și un important rol vamal, de asemenea sursă de venit pentru sașii brașoveni. Astfel s-a ajuns la înțelegerile asupra stăpânirii cetății și a domeniului Bran din timpul lui Gabriel Bethlen și

a lui Gherghe Rakoczi al II-lea, total neprofitabile pentru sași. Și așa, Brașovul a păstrat cele nouă sate care i-au rămas în urma înțelegerilor din 1625 și 1651 până în secolul al XIX-lea.

DIE SÄCHSISCHEN DISTRIKTE BISTRITZ UND KRONSTADT UND IHRE RECHTLICHE GEWALT ÜBER RODNA UND TÖRZBURGWISCHEN DAS 15.-17. JAHRHUNDERT

Zusammenfassung

In diese Studie wird die Verwaltungsrechtlichegeschichte der siebenbürgisch-sächsischen Distrikte Bistritz (Nösen) und Kronstadt von der ersten urkundlichen Erwähnungen bis in die 2. Hälfte des 15. Jh. untersucht. Die rechtliche Entwicklung der beiden siebenbürgisch-sächsischen Distrikte wurde anhand der edierten Quellen verfolgt, und zwar von den Freibriefen der Könige Ludwig den Grossen (1366 für Bistritz) und Sigismund von Luxemburg (1422 für Kronstadt) bis zu denen des Königs Matthias Corvinus, in die 2. Hälfte des 15. Jh. In diese Zeitspanne verbreiten die beiden Distrikte ihre rechtliche Gewalt über die Distrikte Rodna bzw. Törzburg. Die konkreten Umstände dieser Ereignisse wurden anhand der Quellen analysiert. Der Fall von Rodna steht im direkten Zusammenhang mit den dramatischen Ereignisse von Bistritz um die Mitte des 15. Jh. (die Unterdrückung durch die Erbgrafen und insbesondere durch Michael Szilagyı und das Aufruhr gegen ihm das durch Schwert und Feuer niedergemetzelt wurde) und den Loskauf von die Erbgrafschaft, 1465. Auf diesen Bahn wurde auch Rodna von den König abgekauft und wurde unter die rechtliche Gewalt von Bitritz gestellt. Wie dieses im 16. Jh. ausgeübt wurde, haben wir versucht anhand der Quellen und der Literatur darzustellen. Das ständige Geldnot des Königs Wladislaw II. (auf Grund der Krisen im ungarischen Königreich) brachte Törzburg unter der rechtlichen Gewalt von Kronstadt. Der König borgte mehrmahls (1498, 1508) ansehnliche Geldsummen von den Kronstädter und gab diesen als Garantie die Törzburg und ihre Pertinenzen oder die Domäne. Da die Summe (6300

Goldgulden) nicht, wie gestimmt, binnen 25 Jahre zurückgegeben werden konnte und nach 1526 Ungarn durch Zivilkrieg erschüttert wurde, blieb Törzburg unter der rechtlichen Gewalt von Kronstadt bis in die erste Hälfte des 17. Jh. Die Rechte von Kronstadt auf Törzburg und auf ihre Domäne wurde von den ungarischen Fürsten Siebenbürgens bestrichen (G. Bathory, G. Bethlen und Gy. Rakoczy) und dieses Problem kam öfters in den Landtag von Siebenbürgen. 1625 verlor Kronstadt Törzburg und ein Teil der dazugehörigen Dörfern. Der restliche Teil des Dominiums blieb zu Kronstadt bis im 19. Jh. Wie Kronstadt seine rechtliche Gewalt auf diese Pertinenz ausübte wurde anhand der Quellen und der Literatur (D. Prodan, Florea Salvan, Gernot Nussbacher) in diesen Studium festgestellt.